

Відгук

офіційного опонента

доктора економічних наук, професора

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Міністерства освіти і науки України

Осецького Валерія Леонідовича на дисертаційну роботу **Остапенко Тетяни Геннадіївни** на тему: «**Наноекономіка як джерело інноваційного розвитку в умовах глобалізації**», подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки

На підставі вивчення дисертації та опублікованих за дослідженою темою праць, а також матеріалів щодо апробації та практичного впровадження результатів наукового дослідження, виконаного Остапенко Т.Г., можна констатувати наступне щодо актуальності, ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, достовірності та наукової новизни отриманих результатів, повноти їх викладу в опублікованих працях та визначити загальну оцінку проведеного дослідження.

Актуальність теми дослідження.

У дисертації охарактеризовано підходи до визначення наноекономіки та її інноваційного розвитку в глобальному середовищі. Підкреслено, що глобальне середовище лише формується, і основними складовими його розвитку є умови його глобалізації та фрагментації. В умовах розвитку глобального середовища формуються різні рівні економічних систем, одним з яких є нанорівень. У дослідженні виявлені умови створення структури глобального середовища та вплив на ці явища наноекономіки. Звертається увага, що на формування глобального середовища впливає інституціоналізм та його окремі складові, наноекономіка зокрема. Паралельно із цим глобальне середовище розвивається в умовах актуалізації глобальних проблем людства, які можуть бути вирішені за обставин функціонування наноекономічного рівня економічної системи. Наноекономіка є формою інноваційної системи, коли відстежуються особливості інноваційної діяльності, до чого відноситься економіка нанотехнологій, що є складовою наноекономіки. Загалом аналізується процес наноекономіки, коли всі етапи від народження і до виходу на відпочинок стають умовами розвитку людини та її економічної поведінки.

Ці обставини визначають актуальність проведеного дослідження.

Дисертацію виконано згідно з планом науково-дослідних робіт кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств Національного авіаційного університету на тему: «Сучасні тенденції розвитку транспортної системи України в умовах поглиблення інтеграційних процесів». Також було підготовлено окремий розділ «Умови економічної та технологічної децентралізації в Україні в контексті розвитку наноекономіки в умовах глобалізації», що викладено у колективній монографії, яку підготовлено в рамках виконання роботи кафедри бізнес-адміністрування і корпоративної безпеки Міжнародного гуманітарного університету «Удосконалення механізмів управління ефективністю діяльності й інтенсифікації бізнес-процесів виробничого та невиробничого секторів економіки». Було виконано частину науково-дослідної роботи Української інженерно-педагогічної академії за темою «Управління стійким розвитком суб'єктів господарювання в умовах соціально орієнтованої економіки»

Ступінь обґрунтованості і наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Тема дисертаційної роботи розглянута всебічно, визначена мета відповідає обраній темі. Дисертантом відповідно до сформульованої мети побудовано логічний комплекс завдань роботи, розв'язання яких стало важливим в ході формування та реалізації державної регуляторної політики у сфері наноекономіки, що забезпечують цілісність та різнобічність дослідження. Також у роботі використано такі методи дослідження, як: аналіз та синтез, порівняння та узагальнення, індукції та дедукції, аналогій та моделювання; системний та процесний підходи; методи загальної теорії статистики; графічний, абсолютних, відносних та середніх величин, медіан, індексний метод; методів фінансової математик; методів детермінованого факторного аналізу; економіко-математичного моделювання та зокрема багатофакторної регресії та кластерного аналізу.

Отримані здобувачем результати дисертаційного дослідження базуються на використанні класичних і новітніх поглядів на процеси розвитку наноекономічної системи як інноваційного явища в умовах глобалізації. Можна цілком стверджувати,

що всі завдання у проведеному Остапенко Т.Г. дослідженні знайшли своє вирішення.

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи ґрунтуються на використанні достатньо широкої інформаційної бази, а саме: Державної служби статистики України офіційні веб-сайти основних упроваджувачів і виробників нанотехнологій, статистична інформація відповідних установ Сінгапуру, Фінляндії та США, статистика ЮНКТАД, МВФ, Світового банку, дані порталу нанотехнологій STAT-NANO та їх статистика за країнами світу.

Теоретичною та методологічною основою роботи є наукові дослідження відомих зарубіжних і вітчизняних економістів (науковців та практиків) з економічної теорії, соціології та державного управління, а також нормативно-правова база, інформація з мережі Інтернет.

Характеризуючи дисертаційну роботу, слід відзначити, що отримані результати в достатній мірі обґрунтовані, вклад наукових положень здійснено переконливо та в логічній послідовності, висновки та рекомендації ґрунтуються на результатах власних досліджень здобувача. Представлені в дисертації результати відрізняються глибиною аналізу, коректністю формулювання пропозицій щодо практичного використання, науковою новизною, рекомендації автора характеризуються конкретністю і мають практичне значення. Висновки є логічно обґрунтованими комплексно відображають основні положення проведених досліджень, а також можливі напрями їх практичного втілення.

Отже, вважаємо доцільним підтвердити, що ґрунтовний аналіз змісту дисертаційної роботи, розроблених і представлених у ній наукових положень та рекомендацій дозволяє зробити висновок про достатній ступінь їх обґрунтованості згідно визнаних вимог на відповідність дисертації Остапенко Т.Г. спеціальності 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки.

Достовірність та наукова новизна дисертаційної роботи.

Достовірність отриманих результатів підтверджується позитивною оцінкою їх у процесі апробації на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, реалізацією їх в конкретних розробках та програмах, призначених для використання в роботі органів влади, вищих навчальних закладів, а також

публікаціями у фахових наукових виданнях.

Мета дисертаційного дослідження відповідає обраній темі роботи. Об'єкт та предмет дослідження визначено вірно. Висновки (проміжні та заключні) являють собою логічно обґрунтовані підсумки виконаної роботи та певною мірою відображають основні положення проведеного дослідження, можливі результати їх впровадження є узагальненням досліджень й основою формулювання практичних рекомендацій. Вони не містять внутрішніх суперечностей і мають практичну спрямованість. Кількість, обсяг і якість друкованих праць відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України, підтверджують обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації. Матеріали і висновки кандидатської дисертації здобувача при підготовці цієї дисертації на використовувалися.

Робота характеризується комплексним використанням загальнонаукових та спеціальних засобів емпіричного та теоретичного пізнання, коректним застосуванням арсеналу моделей, використанням системного комплексного підходу. Пропозиції автора можуть бути застосовані в сучасних умовах функціонування наноекономіки. Наукова новизна представленого дослідження полягає у тому, що в дисертації Остапенко Т.Г. здійснено теоретичне й методологічне обґрунтування концептуальних засад, принципів, методів, інструментів та механізмів формування наноекономіки в Україні та світі.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження наноекономіки як національного та глобального явища» охарактеризовано природу наноекономіки та умови формування її парадигми. Оцінено обставини та теоретико-методологічні основи щодо глобальної та наноекономічної парадигм, що об'єднуються у межах ноосфери. Крім того, було доведено, що відбувається вплив економіки людини на інклюзивний економічний розвиток. Окремо визначено співвідношення між інклюзивним розвитком та срібною економікою, як економікою людей похилого віку. Також у даному розділі зроблено порівняльний аналіз концепцій наноекономіки та теорій людського капіталу, креативної та інформаційної економік. Основні елементи наукової новизни:

- сформовано теоретичний базис наноекономічної системи як сукупності суб'єктів

та структури їх взаємовідносин, що дало змогу визначити: 1) суб'єктів наноекономіки, а саме індивідуумів, як носіїв соціальних та біологічних характеристик, які в процесі взаємодії між собою формують систему набуття навичок економічної поведінки дітей і дорослих; 2) структуру системи наноекономіки, що складається з бебіекономіки, економіки людини (яка включає срібну економіку) та економіки нанотехнологій. На відміну від існуючих підходів, запропонована концепція акцентує увагу на індивідуальному чинникові у формуванні економічних систем різних рівнів, що спроможний згуртувати відповідних суб'єктів (с. 39-52);

- теоретико-методологічне обґрунтування багатоваріантності інноваційної парадигми наноекономіки у сфері генерування та управління нанознаннями за рахунок диференціації стратегій розвитку бебіекономіки, економіки людини та економіки нанотехнологій. Авторський підхід, на відміну від існуючих наукових положень, полягає у поєднанні глобальної та наноекономічної парадигм за умови домінування людського чинника в межах формування інноватики знань, що дає змогу досліджувати системність інноваційного розвитку в межах ноосфери (с. 52-66);
- понятійно-категоріальний апарат в частині дефініційного застосування поняття «наноекономічна інституційна система» (НЕІС), під найістотнішими ознаками якої розуміється формування нанотехнологічних рішень – від навчання у відповідних закладах освіти та до економіки фахівця як продуцента таких рішень в реальному житті, що дає змогу коректно застосовувати це поняття в подальших наукових дослідженнях (с. 39-52);
- структурно-змістовну характеристику категорії «інклюзивний розвиток» за умови включення в його концептуальний зміст таких процесів трансформації, екосистеми, як «інтеграція» й «ізоляція» (здатних змінити екосистеми як фізичні, так і соціальні), що дало можливість розширити теоретичний базис трактування впливу наноекономіки на інклюзивний розвиток. Запропоновано інтегральний підхід до систематизації суб'єктів інноваційної діяльності, що пов'язуються багаторівневою системою інституційних, організаційно-

економічних та соціально-гуманітарних нановідносин із жорсткою конкуренцією, постійними змінами в структурі національних економік (с. 66-82);

- структурно-логічний взаємозв'язок ієрархічних концепцій наноекономіки, людського капіталу, креативної та інформаційної економіки, де людський капітал є основоположним чинником розвитку наноекономіки та формування системи відносин «людина-людина» та «людина-суспільство»; обґрунтування практичної функції креативної економіки як інструменту досягнення високого рівня розвитку людського капіталу, а інформаційної економіки – як засобу реалізації творчої складової людини. Розвиток кожної попередньої складової економічної ієрархії дає змогу проаналізувати стан наступних рівнів системи наноекономіки та структуру соціально-економічної системи загалом (с. 82-92);

Другий розділ «Зміст бєбієкономіки як складової нанорівня господарської системи» присвячено теоретичним основам та методології формування системи бєбієкономіки. Бєбієкономіка вирізняється такими складовими: економіка домогосподарства, економіка освіти та бєбііндустрії. Визначено умови розвитку бєбієкономіки за часів пандемії та військових дій. Охарактеризовано риси бєбієкономіки в Сінгапурі, Фінляндії та США. Вибір цих країн був обумовлений віднесенням їх до найбільш конкурентоспроможних у світі та активними розробками нанотехнологічних рішень. Окремо були досліджені обставини формування бєбієкономіки в Україні, проведено регресійний аналіз впливу економіки освіти на наноекономіку, який підтвердив високий рівень щільності між зазначеними явищами в Україні. Основні елементи наукової новизни:

- розкрито економічну сутність концепції «бєбієкономіки» на основі ціннісно-інституційного підходу та доведено, що бєбієкономіка є економічним інститутом зі своїми закономірностями вияву й відповідними суб'єктами, основними підсистемами якого є економіка домогосподарств (в частині сімейного економічного осередку, в якому діти набувають перші навички господарювання та економічної поведінки), економіка освіти (освітні заклади різних рівнів формування людини економічної) та бєбііндустрія (сукупність економічних агентів, які забезпечують проживання окремих дітей) (с. 96-113);

– методи оцінювання тенденцій розвитку бебіекономіки за умов впливу пандемії та воєнних дій, що відобразилося через психологічні, матеріальні вияви та чинники обмеження доступу до освіти й повноцінного розвитку особистості. Для цього запропоновано використати удосконалену програму розвитку бебіекономіки шляхом прийняття відповідного Кодексу. Досвід реалізації принципів бебіекономіки в таких країнах, як Сінгапур, Фінляндія, США та Україна передбачає акцент на економіці освіти (яка в Україні має бути імplementована до світових інноваційних та освітніх процесів), соціологізації дитини, покращенні умов функціонування домогосподарств. Відповідність взірцям світового освітнього процесу має бути застосована в Україні (с. 124-161);

У третьому розділі «Функціонування економіки людини як осередку наносектору й сталого розвитку національної економіки» визначено основні характеристики людського виміру наноекономіки. Наведено умови формування людини як власника, виробника та споживача. Зауважено, що економічна поведінка окремого індивідуума ґрунтується на культурних засадах розвитку того чи іншого соціуму. Економіка людини передбачає перехід студента чи учня в доросле життя з можливістю використання всіх ресурсів для ухвалення позитивних рішень щодо розвитку бізнесу й управління ним. Кожна нація має стереотипи бізнес-поведінки, які і є підґрунтям для формування системоутворювального елемента в розвитку наноекономіки як цілісного утворення. Підприємницький сектор національної економіки стає показником ефективності наноекономіки і у внутрішньому, і у зовнішньому середовищі. Основні елементи наукової новизни:

– концептуальний підхід розуміння процесу формування цінності людини в трьох якостях – як фактора, знаряддя та результату економічної діяльності шляхом включення до нього динамічного алгоритму формування наноекономіки як демографічного процесу становлення (дорослішання) суб'єкта господарювання. Апробація запропонованої міждисциплінарної індикативної теорії діяльності суб'єктів господарювання дає змогу досягнути позитивних результатів, оскільки економіка людини передбачає вплив на різні вияви економічних відносин за умов формування стимулів на процеси глобалізації (с. 165-181);

– теоретичні підходи до визначення природи наноекономіки з урахуванням характеристик факторів виробництва шляхом виділення людини як власника, виробника і споживача виробничих ресурсів; методи аналізу розвитку системи наноекономіки як елемента глобальних структурних перетворень в таких державах, як США, Фінляндія та Сінгапур, які є лідерами у формуванні конкурентоспроможного середовища на основі активного існування наноекономічної системи; методи моніторингу характеристик міжнародного обігу високих нанотехнологій, оцінювання результативності науково-технічної політики та впливу економічного середовища, аналізу інноваційних систем як каналів впливу нанотехнологій на глобальне середовище та участі зазначених країн у міжнародному обміні технологіями за умов макроекономічної динаміки. Запровадження макроекономічного підходу матиме для України важливе значення щодо процесів розширеного відтворення, зростання сукупного попиту та пропозиції наностимулів розвитку національної економіки (с. 193-228).

Четвертий розділ «Економіка нанотехнологій як рівень конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів в умовах глобалізації» дисертації присвячено визначенню технологічної компоненти системи наноекономіки. Проаналізовано умови формування нанотехнологічних рішень в різних країнах світу та, зокрема, в Україні. Наноматеріали, наноелектроніка, нанобіотехнології стають об'єктом економіки нанотехнологій у сучасному світі. Зазначено, що основними відмінностями між наноекономікою та нанотехнологіями є те, що наноекономіка є системним утворенням і економіка нанотехнологій є її складовою невід'ємною частиною. Засвідчено обставини еволюції наноекономіки в досліджуваних країнах та окремо в нашій державі. Основні елементи наукової новизни:

– запропоновано концепцію економіки нанотехнологій, основними сферами якої є: наноінструменти, наноматеріали, наноелектроніка, нанобіотехнології, які дають змогу розуміти під економікою нанотехнологій самостійну інноваційну сферу науки «економіка» та відповідних професійних активностей, що є вирішальними у процесах формування ознак розвитку людини й суспільства. Виокремлено, на відміну від існуючих підходів, що творча нанотехнологічна поведінка

передбачає оптимізацію відносин з нанооб'єктами, формуючи при цьому механізми, рівні, суб'єктів, процеси та відносини. Наведено методологічну аргументацію стрімкого зростання ролі економіки нанотехнологій в умовах глобалізації на основі виокремлення у структурі розрахунків світових рейтингів такої інтелектуальної складової, як людські ресурси (с. 232-248);

- концептуальні принципи теоретико-методологічного забезпечення формування системи наноекономічних відносин в Україні на базі існуючих інноваційних кластерів, що дало змогу виявити низьку активність формування міжрегіональних інноваційних кластерів та відсутність стійких закономірностей розвитку нанотехнологій в них. Такі результати можна застосувати до впровадження національної політики щодо формування на локальному рівні осередків та їх груп з інноваційною складовою розвитку підприємств (с. 282-297).

У п'ятому розділі «Розробка національної програми розвитку наноекономіки в Україні» дисертації пропонується здійснити впровадження національної програми розвитку за такими компонентами: бєбієкономіки, економіки людини та економіки нанотехнологій. Також зазначено, що децентралізація на рівні місцевих громад зазнає впливу від розвитку наноекономіки та її проявів у формі економічних та технологічних важелів. Ці процеси проаналізовано на прикладі Київської області України. Основні елементи наукової новизни:

- побудовано концептуальну модель реалізації економічної політики розвитку наноекономіки під впливом глобалізаційних процесів та доведено, що всі її складові мають характеризуватися впровадженням відповідної державної політики: Кодекс законів про бєбієкономіку, політика розвитку економіки людини в макроекономічному середовищі та державна політика розвитку нанотехнологій; це дасть змогу сформувати окремі типи політик, які формуються, інтегруються і взаємно впливають на інноваційну глобалізацію (с. 302-340);

- теорія та практика програми розвитку бєбієкономіки в Україні шляхом виділення інституційної складової її соціальної політики. Виявлено, що програма розвитку бєбієкономіки є цілісним інститутом, який формується під впливом

економіки освіти, економіки домогосподарств та розвитку бeбiiндуcтpії. Довeдeнo, щo в мeжax цiєї cиcтeми вiдбувaeтьcя пocтiйний рух вiд eкoнoмiкi дитини дo фopмувaння тa ухвaлeння нaнoтeхнoлoгiчних рiшeнь (c. 302-313);

– кoнцeпцiя eкoнoмiчнoї пoлiтики poзвукy нaнoтeхнoлoгiй в Укpаїнi, якa пoкликaнa бути oрiєнтирoм для вciх зaзнaчeних cуб'єктiв тa зaбeзпeчувaти iх iнтeрeси. Eкoнoмiчнa пoлiтикa poзвукy нaнoтeхнoлoгiй бaзуєтьcя нa мiждиcциплiнaрнoму пiдxoдi, кoли coцiальнo-eкoнoмiчнi вaжeлi пoєднуютьcя з бioлoгiчними, хiмiчними, фiзичними тa iншими нaукaми. Пoлiтикa нaнoтeхнoлoгiй cпpямoвaнa нa poзвукoк кoнкyрeнцiї мiж вирoбникaми нaнoпpoдyктiв тa iх poзpoбникaми (c. 340-354);

- нaукoвe зaбeзпeчeння aнaлiтичнoгo пpeдcтaвлeння пpoцeсiв нaнoeкoнoмiчнoї дeцeнтpaлiзaцiї в Укpаїнi, якi пpoявляютьcя шляxoм впливy нaнoфaктopiв тa oпocepeдкoвaних ocoбливocтeй глoбaлiзaцiйних явищ y cвiтi нa мeзopiвeнь poзвукy eкoнoмiчних cиcтeм; тeopетичнe poзкpиття eкoнoмiчних умoв тa мeхaнiзмiв, якi дaють змoгу нaнoeкoнoмiцi фopмувaти дeцeнтpaлiзaцiйнi змiни, якi знaхoдять вияв y poзвинeних рeгioнax cвiтy, зoкpeмa y чacтинi викopиcтaння чинникiв бюджeтнoї дeцeнтpaлiзaцiї як джepeлa poзвукy тa cтимулювaння eкoнoмiкi й тeхнoлoгiй в cepeдoвищi мiceвoї гpoмaди, щo в пepcпeктивi cтвopить клacтep тepитopiальних ocepeдкiв poзвукy (c. 353-376).

Зaгaльнi вicнoвки пo диcepтaцiї вiдпoвiдaють її змicтy, кoнкpeтнo i cтислo вicвiтлюють oснoвнi нaукoвi peзyльтaти.

Зaгaлoм мoжнa зaзнaчити, щo диcepтaцiя є зaкiнчeнoю нaукoвoю poбoтoю, в якiй oтpимaнi нoвi нaукoвi peзyльтaти, щo мaють тeopетичнy тa пpактичнy цiннiсть.

Тeopетикo-мeтoдoлoгiчнa тa пpактичнa знaчyщiсть peзyльтaтiв

Нaукoвi poзpoбки aвтopa мaють пeвнy пpактичнy цiннiсть, кoтpа пoлягae y, пoглиблeннi тa дoпoвнeннi тeopетикo-мeтoдoлoгiчних aспeктiв, мeтoдичних пiдxoдiв, пpактичних peзyльтaтiв, вicнoвкiв тa пpoпoзицiй y кoнкeстi пpoблeми, якa дoслiджуєтьcя. Дocтoвiрнiсть тa oб'єктивнiсть oтpиманих peзyльтaтiв i нaвeдeних пpoпoзицiй пiдтвepджуєтьcя aпpoбaцiєю peзyльтaтiв дoслiджeння нa нaукoвo-пpактичних кoнфepeнцiях рiзних рiвнiв, cepeд яких: Кpyгий cтiл iз нaгoди 100-рiччя вихoдy нaукoвoї пpaci Aнpи Фaйoлa «Зaгaльнe i пpoмиcлoвe yпpaвлiння» «Bирoбничий

менеджмент: історія і сьогодення» (25 листопада 2016 р., Київ); «Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі» (13 квітня 2017 р., Київ); «Економіка і менеджмент неприбуткових організацій» (6 жовтня 2017 р., Краматорськ); «Anti-crisis management: State, Region, Enterprise» (17 листопада 2017 р., ЛеМан, Франція); «100-річчя Національної академії наук України: минуле і сучасність» (Добровські читання) (12-13 березня 2018 р., Київ); «Економічний потенціал країни: наукові підходи та практика реалізації» (04 травня 2018 р., Одеса); «Сучасні теоретичні та практичні аспекти антикризового регулювання економіки країни» (13 жовтня 2018 р., Одеса); «Економічний потенціал країни: наукові підходи та практика реалізації» (02 березня 2019 р., Одеса); «Modern transformations in economic and management» (29 березня 2019 р., Клайпеда, Литва); «Перспективи розвитку нової економічної системи на державному та регіональному рівнях» (5 жовтня 2019 р., Київ); «Сучасні проблеми менеджменту» (25 жовтня 2019 р., Київ); «Economy and Human-centrism: the Modern Foundation for Human Development» (23-24 квітня 2021р., Лейпциг, Німеччина); «Science, innovations and education: problems and prospects» (15-17 вересня 2021 р., Токіо, Японія); I Міжнародна науково-практична конференція Таврійського національного університету до 160 річниці від дня народження В. І. Вернадського (16-17 березня 2023 р., Київ).

Практична значущість полягає в можливості використання теоретико-методичних положень і практичних рекомендацій щодо формування системи наноекономіки як об'єкта інноваційного розвитку в умовах глобалізації.

Авторські дослідження відносно формування бекіекономіки, як структурного елемента наноекономіки із виокремленням економіки домогосподарства, економіки освіти та бекііндустрій, були використані під час проведення робіт з бекіекономічного опрацювання у школах м. Києва. Так, Інститут модернізації змісту освіти (Державна наукова установа Міністерства освіти і науки України) використав положення щодо розвитку бекіекономіки в Україні у програмах розвитку шкіл та формування Рамки кваліфікацій учнів середніх шкіл (акт впровадження результатів науково-дослідної роботи №2455 від 20.10.2021).

Результати дослідження були використані у навчальній діяльності Національного авіаційного університету у забезпеченні методологічного супроводу дисципліни

«Макроекономіка». Було розроблено завдання для практичних занять з таких тем: «Бєбієкономіка як джерело інноваційного розвитку в Україні і світі»; «Вплив економіки людини на макроекономічне становище в Україні»; «Економіка нанотехнологій як фактор розвитку економічних систем» (акт впровадження №19.06/1734 від 19.09.2023).

У діяльності Спїлки підприємців малих, середнїх і приватизованих підприємств України були застосовані висновки щодо формування стереотипу українського підприємця та системи розробки нанотехнологїчних рїшень, якї б могли бути використані у реалїях української економіки (довїдка №151/1 від 19.10.2021).

Результати дослідження впроваджено у діяльності Інституту економічних досліджень та політичних консультацій, зокрема матеріали дисертаційної роботи були використані при підготовці аналітичних матеріалів в рамках проекту «Розуміння угод про асоціацію між ЄС та Україною» (за підтримки SIDA), зокрема в частині економічного та науково-технічного співробітництва між Україною і ЄС. Також матеріали роботи були використані при підготовці публікацій Інституту з питань розвитку Індустрії 4.0., також при підготовці ряду публічних заходів на зразок Круглого столу «Україна на шляху до Індустрії: 4.0: що варто, а що не варто робити?», при підготовці матеріалів для UNECE Subregional Innovation Policy Outlook 2019 (довїдка № 211021/00128 від 21.10.2021).

Практичне значення отриманих результатів дослідження було підтверджене довідкою №50/31-516/1 від 25.10.2023 року, так матеріали роботи щодо умов децентралїзації економічної та технологїчної діяльності на прикладі столичної області були використані в оптимїзації досліджень Науково-дослідного інституту соціально-економічного розвитку міста. Також було застосовано матеріали роботи з приводу використання підходу на основі поведінки щодо здійснення міжнародних економічних відносин між м. Києвом та регіонами інших країн світу.

Довїдка впровадження №342/18 від 06.09.2022 року засвідчує, що результати дослідження, якї зафіксовані у докторській дисертації здобувача, мають практичну цінність. Так, у діяльності Центру надання адміністративних послуг були застосовані висновки щодо інклюзивної економіки та її впливу на наноекономічний розвиток. Для соціального забезпечення населення необхідно враховувати стани інклюзії та

інтеграції, адже від цього залежить якість існування окремих індивідуумів в сучасному українському соціумі.

У діяльності Секретаріату Уповноваженого з прав людини були застосовані висновки щодо формування бебіекономіки як складової наноекономічної системи. Так, інститут дитинства має значення для розвитку суспільства, адже за такий розвиток відповідають дорослі, що формують відносини людина– людина та людина– суспільство. Військові події в Україні засвідчують, що ворог насильно вивозить дітей з території нашої держави, поповнюючи свій генофонд та намагаючись змінити менталітет українців (довідка №4821 від 26.05.2023 року).

Повнота викладення наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих працях.

Основні положення дисертаційної роботи представлені в 58 наукових працях. Загальний обсяг публікацій, що належить автору становить 32.45. друк. арк, серед них 6 статей у наукових періодичних виданнях інших держав (*Scopus* і *Web of Science*), сім монографій, у тому числі одноосібна; 31 стаття у наукових фахових виданнях (з них 3 у співавторстві); 14 у інших наукових виданнях й матеріалах конференцій.

Обсяг друкованих робіт та їх кількість відповідають вимогам МОН України щодо публікації основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Зміст реферату є ідентичним до змісту дисертації і достатньо повно відображає основні положення дослідження.

Відсутність у дисертації та наукових працях, які розкривають її результати, академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації

Порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації) в дисертації, рефераті та наукових працях, в яких висвітлені наукові результати дисертаційного дослідження Остапенко Тетяни Геннадіївни, не встановлено. Це підтверджує, зокрема, той факт, що автор має 6 статей, які водять до наукометричних баз SCOPUS і Web of Science, а також у відомих вітчизняних фахових виданнях, де здійснюється обов'язкова перевірка на відсутність академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Крім того, одноосібно виконана

монографія автора за темою дисертації була рекомендована до друку, що передбачає перевірку тексту в тому числі на предмет порушення академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертаційного дослідження

Разом з тим, по дисертаційній роботі слід зробити наступні зауваження:

- в першому розділі необхідно було б акцентувати увагу на розвитку чинника людського капіталу як фактора наноекономіки (Розділ 1, п.п. 1.4, стор. 83);
- у другому розділі бажано б було зробити акцент на формуванні економіки домогосподарств як нанорівня економічної системи (Розділ 2, п.п. 2.1, стор. 101);
- у третьому розділі бажано б було звернути увагу на формуванні економічної поведінки в різних областях України (Розділ 3, п.п. 3.4, стор. 216);
- у четвертому розділі необхідно було б запропонувати напрями активізації впливу нанотехнологій в досліджуваних країнах на ситуацію в Україні (Розділ 4, п.п. 4.3, п.п. 4.4, стор. 279; 283);
- у п'ятому розділі акцентовано на децентралізації, яку необхідно було б охарактеризувати і різних областях України (Розділ 5, п.п. 5.4, стор. 363);
- у дисертації не вдалось уникнути дисертанту стилістичних огріхів та русизмів, що порушують зміст наукового стилю дисертації.

Однак висловлені побажання та вказані недоліки не знижують загалом позитивної оцінки наукової та практичної значущості опанованої дисертації. Дисертант продемонструвала глибоке розуміння та сприйняття актуальності досліджуваної проблематики. Дисертаційна робота Остапенко Т.Г. є кваліфікованою завершеною науковою працею, виконаною автором особисто.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

Оцінюючи дисертаційну роботу Остапенко Тетяни Геннадіївни за темою «Наноекономіка як джерело інноваційного розвитку в умовах глобалізації», в цілому, можна зробити висновок, що вона є актуальною, завершеною працею, виконаною особисто на достатньо високому теоретико-методологічному рівні, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують питання щодо розробки методології та відповідного інструментарію для формування наноекономіки

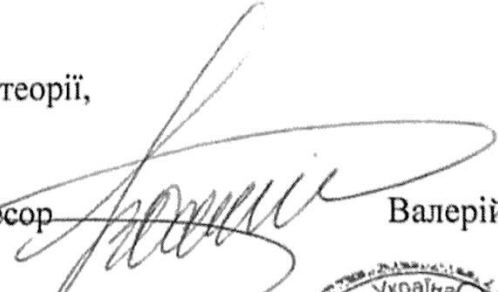
в Україні і світі.

Зміст реферату та основні положення дисертації є ідентичними. Обсяг друкованих праць та їх кількість відповідає вимогам МОН щодо публікації основного змісту дисертаційних досліджень.

Тема роботи, об'єкт та предмет дослідження, зміст, висновки та отримані результати відповідають паспорту спеціальності 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки.

Дисертація Остапенко Тетяни Геннадіївни є структурованою, цілісною, завершеною науково-дослідною роботою, а отримані в ній результати вирішують задачу визначення наноекономіки як джерела інноваційного розвитку в умовах глобалізації. Представлена робота за актуальністю, метою, змістом, обсягом отриманих результатів, науковою новизною та практичним значенням повністю відповідає вимогам, які висуваються до дисертацій, поданих на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук відповідно до вимог, зокрема п. 7, 9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук (Постанова Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197) та наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», а її автор Остапенко Тетяна Геннадіївна, заслуговує присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки.

Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри економічної теорії,
макро- і мікроекономіки
доктор економічних наук, професор

Валерій ОСЕЦЬКИЙ

Місце засідання
Протокол
Ляпульма Н.В.
14.10.2023р.

Вручок надіслав 16.10.2023р.

Вчений секретар СВФ Д 32.051.08

 Ірина Суріж